

ЗАПОРОЗЬКІ ІКОНИ В ФОНДАХ ОДЕСЬКОГО ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

У статті подається перелік запорозьких ікон з церков Чортотлицької та Нової Січей, а тепер зберігаються у фондах і експозиції Одеського історико-краєзнавчого музею.

Ключові слова: ікони, Одеський історико-краєзнавчий музей

Музейна справа є в першу чергу процесом накопичення і збереження соціальної інформації, пізнанням та передачі знань, традицій, уявлень і емоцій посередництвом музейних предметів³⁶⁸. Оскільки попередником Одеського історико-краєзнавчого музею (далі – ОІКМ) був музей Одеського Товариства історії та старожитностей (далі – ОТІС), заснований у 1839 р. Отже цілком закономірним є підкреслити та відзначити музейну справу наших попередників у збереженні спадщини, зокрема зберігача музею ОТІС (з 1896 р.) Е. р. фон-Штерна, під час керівництва якого колекції музею настільки збільшились, що задля систематичного розміщення їх вже не вистачало старого приміщення. Завдяки його зусиллям було вирішено питання про повернення ОТІС всієї будівлі, яка формально належало Товариству, але більшу його половину займала міська публічна бібліотека. У 1900 р. Е. фон-Штерн (за один рік!) розмістив у приміщенні поверненої будівлі усі колекції музею у чіткій науковій системі, а також упорядкував і видав «Короткий вказівник музею»³⁶⁹.

За цим показником колекція запорозьких ікон музею ОТІС складалась: «Зала № 5: 1. Ікона благословляючого Христа Спасителя. 2. Ікона Господа з поперед стоячими Божою Матерю та Іоанном Предтечею, так званий Деїсус. 3. Ікона Св. Миколая, архієпископа Мирлікійського, написана у 1764 р. «коштом козаків Пашківського куреню Карпа і Петра Сторчову». Згадані вище три ікони-запорозького письма із Покровської церкви Нової Січі³⁷⁰.

«Зала № 6: 1. Копія храмової ікони бувший Покровської Січової запорозької церкви; ікона зображує Покров Пресвятої Богородиці на хмарах, з поперед стоячим архангелом Михаїлом та Миколаєм Чудотворцем; унизу- молитовні «старшини» запорозького війська; кошовий, суддя, писар та ін. Посеред них видно військову арматуру із запорозьким гербом (дикій кінь). 2. Ікона Пресвятої Богородиці Одигитрії у старовинній різьбленій рамці із Запорозької церкви села

³⁶⁸ Левыкин К.Г., Хербст В. Музееведение. – М., 1988. – С.12.

³⁶⁹ Сборник статей изданный Одесским Обществом Истории и Древностей в честь почетного члена Эрнеста Романовича фон-Штерна. – Одесса, 1912. – С.V-VI.

³⁷⁰ Фон-Штерн Э. Короткий указатель музея Одесского Общества Истории и Древностей. – Одеса, 1912. – С.67.

Капулівка Катеринославського повіту. 3. Ікона трьох Святителів Василя Великого, Іоанна Златоуста, і Григорія Богослова, у старовинній різьбленій рамці. Із тієї ж церкви. 4. Ікона Св. Рівноапостольного великого князя Київського Володимира І Святославича, – у різьбленій рамці. Із тієї ж церкви»³⁷¹.

З опису запорозьких ікон Е. фон-Штерна звертає на себе факт різниці храмової ікони Покрови Пресвятої Богородиці зразка 1912 р. та зразка тієї самої ікони 1955 р., (виходячи з опису), а саме відсутність зображення коня-герба запорожців на військовій арматурі. Це тема потребує окремого ретельного дослідження.

Доля склалася «милостиво» для запорозьких ікон вони пережили революції та війни ХХ ст. До середини 1950-х рр. вони зберігались в Одеському археологічному музею, у 1955 р. після постанови Міністерства культури УРСР про створення Одеського державного історико-краєзнавчого музею колекція запорозьких ікон була передана та знаходиться у фондах і експозиції ОІКМ (передано – Акт № 34 від 24.12. 1955 р., дата отримання ОІКМ 12.07.1957 р.)

На сьогодні в експозиції та фондах ОІКМ зберігаються (фото див. с. 173):

1. Ікона запорозька: Христос Спаситель. XVIII ст. (Іж-144). Розмір: 93 x 82 см. Матеріал і техніка: полотно, олія.

2. Ікона у дерев'яному окладі з іконостасу Запорозької Січової церкви з зображенням рівноапостольного князя Володимира. Початок XVIII ст. (І-423). Розмір: 44 x 27 см. Матеріал і техніка: дерево, олія.

3. Ікона запорозька: св. Миколай 1764 р. (Іж-146). Розмір: 104 x 74 см. Матеріал і техніка: полотно, олія.

4. Ікона: Трьох Святителів у дерев'яному окладі з іконостасу Запорозької Січової церкви, на якій зображено Василя Великого, Іоанна Златоуста, Григорія Двоє слова. Початок XVIII ст. (І-418). Розмір: 40,5 x 30,5см. (з окладом); 22 x 15см. (зображення). Матеріал і техніка: дерево, гіпс, олія, бронза.

5. Ікона: Одигітрія (Божа Матір з дитям) у дерев'яному окладі з іконостасу запорозької церкви. XVIII ст. (І-420). Розмір: 46 x 33 см.(з окладом); 21 x 16 см.(зображення). Матеріал: дерево, олія, бронза.

6. Ікона: Тайна вечеря у дерев'яному окладі з іконостасу Запорозької церкви. XVIII ст. (І-425). Розмір: 36 x 51 см. Матеріал і техніка: дерево, олія.

7. Ікона запорозька: Деїсус (Спаситель з предтечами Іоаном Хрестителем та Божою Матір'ю). Початок XVIII ст. (Іж-145). Розмір: 104 x 80 см. Матеріал і техніка: полотно, олія.

³⁷¹ Там само. – С.83.

8. Ікона запорозька: Зображення Покрова Богородиці з Святим Миколаєм, Архистратигом Михайлом на небі та козаками на землі. Копія храмової ікони 1836 р. (Іж-10). Розмір: 50 x 34 см. Матеріал і техніка: дерево, олія.

Oleg Gava

On Zaporozian icons in funds the Odesa Museum of History Local Lore

In the article the list of Zaporozhian icons from churches of Chortomlyk and New Siches is given, which are now kept in funds and displaying in the Odesa Museum of History Local Lore.

Key words: icons, Odesa Museum of History Local Lore

Олег Гава

Запорожские иконы в фондах Одесского государственного историко-краеведческого музея

В статье предложен список запорожских икон из церквей Чортомлыкской и Новой Сечей, а теперь сохраняются в фондах и экспозиции Одесского государственного историко-краеведческого музея.

Ключевые слова: иконы, Одесский историко-краеведческий музей.

Рецензент: В.М. Полторак, к.і.н., доцент (Одеський національний університет імені І.І.Мечникова)

УДК 94(477.7)«2012»

Олена Бачинська, Тарас Чухліб

МІЖНАРОДНІ НАУКОВІ ЧИТАННЯ

«ПІВДЕННА УКРАЇНА: КОЗАЦЬКА ТА ПІСЛЯКОЗАЦЬКА ДОБА»

26-27 травня 2012 р. в Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова проходили Міжнародні наукові читання «Південна Україна: козацька та післякозацька доба». Читання відбувалися з нагоди 15-річчя Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України і присвячені пам'яті відомого українського історика А.Д.Бачинського (1933-1995).

Організаторами стали – історичний факультет Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Інститут історії України НАН України, кафедра історії України, Відділ історії козацтва на півдні України Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України, Чорноморське Гайдамацьке З'єднання, Громадська ініціатива «Оновлення країни».

Учасники – провідні фахівці вітчизняної та зарубіжної історичної науки з різних регіонів України: Києва, Дніпропетровська, Запоріжжя, Одеси, Чернігова та різних країн: Польща, Росія, Молдова.

Відкрились читання привітаннями учасникам конференції від ректора ОНУ д.п.н. І.М.Коваль та директора Інституту історії України НАН України д.і.н. В.А.Смолій. На пленарному засіданні пролунало декілька доповідей. В доповіді «40 років на службі Клію: Анатолій Бачинський як видатний вчений, дослідник історії козацтва на півдні України» д.і.н. Чухліб Т.В. (Інститут історії України) відзначив,